

Екологічне право

УДК 338.43:330.34

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15202659>

**Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у процесі
використання земель суб'єктами аграрного підприємництва**

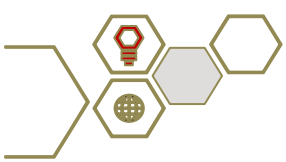
Масін Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, виконувач обов'язків завідувача
кафедри цивільно-правових дисциплін, Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-9305-5710>

Прийнято: 24.03.2025 | Опубліковано: 12.04.2025

Анотація: У статті досліджено правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у процесі використання земель сільськогосподарського призначення суб'єктами аграрного підприємництва, зокрема сільськогосподарськими кооперативами та фермерськими господарствами. Проаналізовано чинні нормативно-правові акти, що регулюють екологічно безпечне землекористування, визначено основні проблеми та правові прогалини в цій галузі. Розглянуто сучасні виклики, пов'язані з деградацією ґрунтів, забрудненням довкілля та необхідністю підвищення рівня екологічної безпеки в діяльності сільськогосподарських кооперативів і фермерських господарств. На основі здійсненого аналізу запропоновано напрями вдосконалення законодавства та механізмів його реалізації для забезпечення екологічної безпеки при використанні земель сільськогосподарського призначення.

Метою статті є дослідження правових аспектів забезпечення екологічної безпеки при використанні земель суб'єктами аграрного підприємництва, а також визначення шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання.



У результаті комплексного аналізу правового регулювання екологічної безпеки сільськогосподарського землекористування оцінено ефективність чинного законодавства, виявлено його основні проблеми та прогалини в нормативному регулюванні, а також визначено основні недоліки механізмів контролю та моніторингу дотримання екологічних вимог. На основі цього розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства та шляхи усунення виявлених прогалин. Встановлено, що екологічна безпека аграрного землекористування в умовах економічних трансформацій повинна розглядатися як екологічно збалансований розвиток земельних відносин в аграрній галузі, що передбачає такий процес землекористування, за якого мінімізується вплив контрольованих небезпек (антропогенних, природно деструктивних: ерозія, карст тощо) та забезпечується стійкість до неконтрольованих (екстремальних природних процесів і явищ, техногенно-аварійних). Ефективне забезпечення екологічної безпеки в процесі використання земель аграрного призначення потребує удосконалення правових механізмів, підвищення контролю та запровадження стимулюючих заходів для суб'єктів аграрного підприємництва.

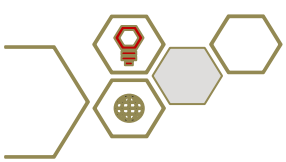
Ключові слова: екологічна безпека, землі сільськогосподарського призначення, правове регулювання, контроль, суб'єкти аграрного підприємництва, удосконалення, законодавство.

Legal regulation of ensuring environmental safety in the process of land use by agricultural business entities

Viktor Masin,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Acting Head of the Department of Civil Law Disciplines, Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0001-9305-5710>

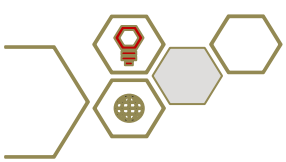


Abstract: The article examines the legal regulation of ensuring environmental safety in the process of using agricultural land by agricultural business entities, in particular agricultural cooperatives and farms. The current regulatory legal acts regulating environmentally safe land use are analyzed, the main problems and legal gaps in this area are identified. Modern challenges related to soil degradation, environmental pollution and the need to increase the level of environmental safety in the activities of agricultural cooperatives and farms are considered. Based on the analysis, directions for improving legislation and mechanisms for its implementation are proposed to ensure environmental safety in the use of agricultural land.

The purpose of the article is to study the legal aspects of ensuring environmental safety in the use of land by agricultural business entities, as well as to identify ways to improve regulatory legal regulation.

As a result of a comprehensive analysis of the legal regulation of the environmental safety of agricultural land use, the effectiveness of the current legislation was assessed, its main problems and gaps in regulatory regulation were identified, and the main shortcomings of the mechanisms for controlling and monitoring compliance with environmental requirements were identified. Based on this, proposals were developed to improve the legislation and ways to eliminate the identified gaps. It was established that the environmental safety of agricultural land use in the context of economic transformations should be considered as an environmentally balanced development of land relations in the agricultural sector, which provides for such a land use process that minimizes the impact of controlled hazards (anthropogenic, naturally destructive: erosion, karst, etc.) and ensures resistance to uncontrolled ones (extreme natural processes and phenomena, technogenic emergencies). Effective provision of environmental safety in the process of using agricultural land requires improving legal mechanisms, increasing control and introducing incentive measures for agricultural business entities.

Keywords: environmental safety, agricultural land, legal regulation, control, agricultural business entities, improvement, legislation.



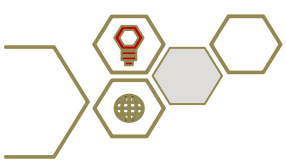
Постановка проблеми. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва в останні десятиліття, зумовлена економічними потребами та розвитком технологій, спричинила підвищене навантаження на земельні ресурси. Суб'єкти аграрного підприємництва, зокрема сільськогосподарські кооперативи та фермерські господарства, у прагненні до підвищення продуктивності та прибутковості нерідко вдаються до практик, що негативно впливають на стан довкілля. Наслідком цього є деградація ґрунтів, зменшення біорізноманіття та забруднення навколишнього природного середовища, що становить серйозну загрозу екологічній безпеці.

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, яка регулює екологічно безпечне землекористування, чинне законодавство часто є несистемним, нечітким і не має ефективних механізмів реалізації. Правові прогалини, недостатній контроль та відсутність стимулів до впровадження сталих практик стримують досягнення цілей екологічної безпеки у сфері аграрного виробництва.

У сучасних умовах виникає нагальна потреба у переосмисленні та вдосконаленні правового регулювання використання сільськогосподарських земель. Законодавство має відповідати викликам сьогодення, ґрунтуватися на принципах сталого розвитку, забезпечувати ефективний контроль, а також заохочувати відповідальне ставлення до землі з боку суб'єктів аграрного підприємництва.

Забезпечення екологічної безпеки є однією з найактуальніших проблем використання земель сільськогосподарського призначення, оскільки аграрне підприємництво безпосередньо впливає на стан навколишнього середовища. Високий рівень забруднення ґрунтів, надмірне використання хімічних добрив і пестицидів, деградація земель, а також порушення екологічних норм створюють серйозні загрози для стійкого розвитку аграрного сектору та здоров'я населення.

Попри наявність законодавчих ініціатив, що регулюють екологічну безпеку в аграрному землекористуванні, система правового регулювання є



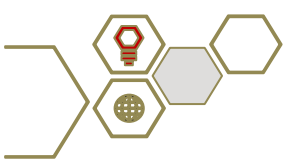
недостатньо ефективною. Виявлені прогалини в законодавстві, недостатній контроль за дотриманням екологічних вимог та відсутність належних механізмів стимулювання аграрних підприємств до екологічно безпечних практик призводять до серйозних екологічних наслідків.

З огляду на це постає необхідність удосконалення правового регулювання в галузі сільськогосподарського землекористування з метою підвищення екологічної безпеки та сталого розвитку аграрного сектору. Відсутність комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми загрожує не лише навколишньому середовищу, але й економічному потенціалу аграрного підприємництва в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові роботи, присвячені правовому регулюванню забезпечення екологічної безпеки при використанні земель сільськогосподарського призначення в Україні, висвітлюють низку ключових аспектів та проблем у цій сфері.

Останнім часом питання екологічної безпеки використання земель сільськогосподарського призначення привертає значну увагу науковців, практиків та законодавців. У сучасних дослідженнях акцент робиться на виявленні правових, економічних і екологічних аспектів, що визначають ефективність використання природних ресурсів в аграрному секторі.

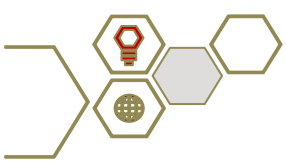
М. Щуревич розглядає питання екологічного землеволодіння та пропонує інноваційні підходи до сталого використання земель через механізми правового контролю та впровадження сучасних технологій [1]. А. Пльохова акцентує на оцінці ефективності чинного законодавства в галузі охорони земель та навколишнього середовища, зокрема на виявленні правових прогалин у законодавчій базі України щодо аграрного землекористування [2]. Т. Курман вказує на необхідність запровадження більш жорстких екологічних стандартів для суб'єктів аграрного підприємництва, зокрема сільськогосподарських кооперативів і фермерських господарств, а також розвитку інституційних механізмів, які б стимулювали підприємців до використання екологічно чистих



технологій у виробництві [3]. О. Крайнюков і І. Кривицька аналізують глобальні тенденції зміни клімату та їхній вплив на сільськогосподарське виробництво, що створює додаткові ризики для екологічної безпеки [4]. Г. Корнієнко пропонує створення спеціальних правових механізмів для підвищення ефективності застосування екологічних норм, що охоплюють нові інструменти контролю та покарання для порушників екологічних стандартів [5]. Ю. Павлюченко досліджує правовий принцип екологічної безпеки й зазначає, що він полягає в обов'язку держави діяти таким чином, щоб запобігти впливу значних екологічних стресів на локальному, національному, регіональному та глобальному рівнях на користь збереження міжнародної безпеки [6]. І. Богданюк вказує, що історичними передумовами формування права екологічної безпеки є природні та соціальні умови виникнення й становлення загальнообов'язкових правил, норм, вимог, обмежень та застережень щодо запобігання екологічних небезпек природного та техногенного походження [7]. В. Яворська робить акцент на балансі екологічного оздоровлення та збереження продовольчої безпеки [8]. Н. Паляничко обмежує екологобезпечне використання земель здатністю екосистем і умовами недопущення незворотних змін у них [9].

Таким чином, аналіз останніх досліджень показує, що існує потреба в подальшому вдосконаленні правових, економічних та екологічних інструментів для **забезпечення** екологічної безпеки в аграрному землекористуванні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний прогрес у правовому регулюванні екологічної безпеки та землекористування в Україні існує кілька нерозв'язаних проблем, що потребують додаткової уваги. Значна кількість аграрних підприємств, особливо малих та середніх фермерських господарств, не мають достатнього стимулювання для дотримання екологічних вимог, оскільки екологічні норми часто не є пріоритетними в державній аграрній політиці. Системні механізми фінансування й підтримки органічного землеробства та сталих практик використання земель все ще залишаються недостатньо розвиненими.

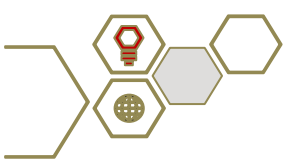


Система державного контролю за використанням земель сільськогосподарського призначення є недостатньо ефективною. В Україні відсутні дієві стимули для аграрних підприємств, які б мотивували їх до впровадження екологічно безпечних технологій. Законодавчі акти часто чітко не визначають рівень відповідальності за порушення екологічних норм у галузі землекористування, що знижує ефективність правового впливу. Система санкцій за екологічні порушення в сільському господарстві є недостатньо розвинутою, а штрафи не завжди стимулюють аграріїв дотримуватися вимог. Питання екологічної безпеки часто розглядаються фрагментарно, без комплексного підходу до всіх природних ресурсів, таких як вода, повітря, біорізноманіття, а не тільки земельних.

Ці аспекти є частинами загальної проблеми забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі, що потребує вдосконалення правового регулювання, моніторингу, а також створення ефективних стимулів для аграрних підприємств, які сприятимуть сталому використанню земель і природних ресурсів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження правових аспектів забезпечення екологічної безпеки при використанні земель сільськогосподарського призначення суб'єктами аграрного підприємництва, зокрема сільськогосподарськими кооперативами та фермерськими господарствами. До основних завдань дослідження, викладеного в статті належать:

1. Оцінити ефективність наявних правових механізмів контролю та моніторингу за дотриманням екологічних стандартів у діяльності аграрних підприємств.
2. Визначити основні проблеми екологічної безпеки в аграрному секторі, а також обґрунтувати необхідність удосконалення екологічних стандартів для сільськогосподарських кооперативів і фермерських господарств.



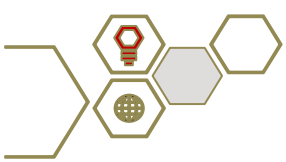
3. Розробити рекомендації для вдосконалення правового регулювання з метою підвищення рівня екологічної безпеки при використанні земель сільськогосподарського призначення та пропозиції щодо напрямів стимулювання аграрних підприємств до впровадження екологічно безпечних технологій та практик через фінансові, правові та організаційні механізми.

Основне завдання статті полягає в розробці комплексних заходів щодо покращення правового та організаційного гарантування екологічної безпеки в аграрному землекористуванні, що сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарської діяльності без шкоди для довкілля.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема відтворення та охорони земель із метою збереження їхньої продуктивної здатності для майбутніх поколінь є однією з найактуальніших у контексті глобальних викликів і потреб сьогодення. Земельні ресурси, що використовуються для сільськогосподарських потреб, є основою продовольчої безпеки та стабільності аграрного сектору, тому збереження їхньої екологічної рівноваги має важливе значення. Сучасний стан земель сільськогосподарського призначення в Україні потребує термінових заходів для забезпечення належного рівня екологічної безпеки землекористування.

Одним з основних аспектів цієї проблеми є забезпечення сталого розвитку сільського господарства, неможливого без раціонального використання земельних ресурсів та їхнього відтворення. Зважаючи на те, що земельна реформа в Україні ще триває, питання охорони й збереження земель набуває особливої актуальності. Дослідження категорії екологічної безпеки в контексті аграрного землекористування є важливим аспектом наукових пошуків, оскільки потребує комплексного підходу до розв'язання проблем, що виникають у зв'язку з деградацією земель, забрудненням навколишнього середовища та змінами клімату.

У юридичній літературі виробничо-господарська діяльність аграрних товаровиробників визначається як «врегульовані нормами аграрного права

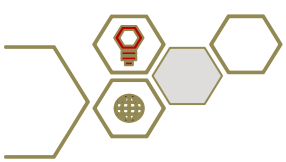


суспільні відносини, спрямовані на самостійне систематичне виробництво сільськогосподарської продукції рослинного й тваринного походження (харчових продуктів, продовольства та сировини промислового призначення), її перероблення, збереження й реалізацію, а також виробництво інших матеріальних цінностей у підсобних виробництвах і промислах із метою отримання прибутку» [10, с. 48].

Дослідники аграрного права розрізняють ієрархію понять: «сільське виробництво» (найширше) – «аграрне виробництво» (вужче) – «виробництво сільськогосподарської продукції» (найвужче). Останнє поняття охоплює не лише діяльність, а й злагоджений, послідовний процес, підпорядкований певним природним, технологічним, соціально-економічним та іншим закономірностям, що передбачає безпосереднє виробництво сільськогосподарської продукції, надання сільськогосподарських послуг і виконання різних сільськогосподарських робіт.

З огляду на це важливо виокремити таку мету агробізнесу, як підтримка належного екологічного стану під час сільськогосподарської діяльності. Це прямо зазначено в статті 52 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [11]. Положення про дотримання екологічної безпеки суб'єктами аграрного підприємництва закріплено також у законах України, зокрема «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» [12] та «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [13].

Одним із напрямів сучасного аграрного підприємництва є розвиток органічного сільськогосподарського виробництва. Це зумовлено не лише бажанням забезпечити споживачів якісною та безпечною продукцією, але й прагненням підвищити екологічність аграрного виробництва та створити нові робочі місця. Метод органічного землеробства виконує дві основні функції: економічну – забезпечує специфічний агропродовольчий ринок органічної



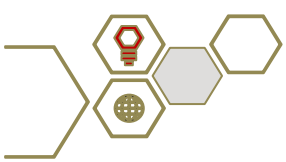
продукції, орієнтований на значні потреби сучасних споживачів, та екологічну – сприяє захисту довкілля й підтримує сталий розвиток сільських територій.

Поняття екологічної безпеки в науковій літературі трактується як охорона й збереження природного середовища. У глобальному контексті воно розглядається як «стан, за якого навколишнє середовище може впродовж тривалого часу забезпечувати існування суспільства та задовольняти його потреби (статичний підхід)». Також «екологічна безпека – це сукупність заходів, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особи, суспільства, природи та держави від реальних і потенційних загроз (процесуальний підхід)» [14, с. 147].

Як зазначає О. Жук, «наявна сукупність визначень екологічної безпеки не враховує специфіки сільськогосподарського виробництва, яке в умовах ринку орієнтується на отримання високоякісної сільськогосподарської продукції, що не шкодить здоров'ю людей, та задоволення потреб суспільства в цій продукції» [15, с. 72].

Забезпечення екологічної безпеки в процесі використання земель є важливим завданням правового регулювання в аграрному секторі. Раціональне землекористування відіграє важливу роль у збереженні природних ресурсів, підтримці екологічного балансу та сталому розвитку сільського господарства. Однак сучасна практика використання земель аграрними підприємствами часто супроводжується деградацією ґрунтів, забрудненням навколишнього середовища та неефективним використанням природних ресурсів.

Важливу роль у розв'язанні цих проблем відіграє нормативно-правове регулювання, яке встановлює вимоги до землекористування, передбачає механізми контролю та відповідальності, а також стимулює екологічно безпечні підходи в аграрному підприємстві. Проте система чинного правового регулювання потребує вдосконалення, оскільки містить низку прогалин та не завжди забезпечує ефективний контроль за дотриманням екологічних стандартів.



Діяльність аграрних підприємств регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких важливими є Земельний кодекс України [16] та Закон України «Про охорону земель» [17]. Однак на практиці ці документи часто не забезпечують достатньої правової визначеності механізмів екологічної безпеки при землекористуванні.

Основною проблемою є відсутність комплексного підходу до екологічної безпеки, який охоплював би не лише землеволодіння, а й захист водних ресурсів, біорізноманіття та атмосферного повітря. Законодавство часто не бере до уваги зміни кліматичних умов, що призводить до неефективності чинних норм.

Однією з найбільших проблем є деградація ґрунтів, що виникає через нераціональне землекористування та надмірне використання хімічних добрив і пестицидів. Забруднення ґрунтів і водних ресурсів токсичними речовинами, а також дефіцит органічних матеріалів для підтримки родючості ґрунтів стали одними з основних екологічних викликів. Систематичне порушення екологічних вимог призводить до зниження врожайності та загрози для здоров'я людей, що сприяє зниженню продуктивності аграрного сектору.

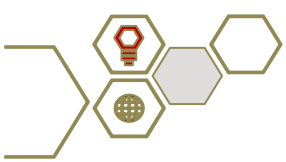
Крім того, відсутність належного контролю за дотриманням екологічних стандартів призводить до несанкціонованого використання земель та порушення екологічних вимог. Контроль державних органів за використанням земель недостатній, що дає можливість аграріям порушувати норми без застосування належних санкцій (табл. 1).

Таблиця 1

Комплексний підхід до аспектів екологічної безпеки

Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в процесі використання земель суб'єктами аграрного підприємництва		
Землі сільськогосподарського призначення	Екологічна безпека Деградація ґрунтів Забруднення довкілля	
Сільськогосподарські кооперативи та фермерські господарства	Удосконалення законодавства	

Джерело: власна розробка автора



Аграрний бізнес є важливою частиною економіки будь-якої країни, оскільки він забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції, що є основою продовольчої безпеки та розвитку інших галузей економіки. Однак діяльність суб'єктів аграрного бізнесу супроводжується низкою ризиків і загроз, що впливають на їхню економічну, екологічну та організаційно-правову безпеку. Складність і багатогранність цих загроз потребують системного підходу до аналізу та управління ними.

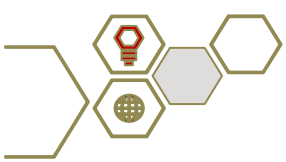
Економічні ризики в аграрному секторі зумовлені волатильністю ринку, фінансовими труднощами, інфляційними процесами та іншими чинниками, що можуть значно вплинути на ефективність виробництва та фінансову стабільність підприємств. Водночас екологічні ризики, пов'язані з використанням природних ресурсів, забрудненням довкілля та змінами клімату, є не менш важливими, оскільки вони можуть призвести до деградації ґрунтів, втрати біорізноманіття та інших негативних наслідків [18, с. 76].

Окрему увагу необхідно приділити організаційно-правовим ризикам, що виникають через зміни в законодавстві, адміністративні бар'єри, а також правову незахищеність суб'єктів аграрного бізнесу. Визначення та класифікація цих ризиків є важливим етапом сталого розвитку аграрного сектору, що потребує ефективних стратегій управління та адаптації до сучасних викликів (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація ризиків та загроз економічній, екологічній та організаційно-правовій безпеці суб'єктів аграрного бізнесу

Економічні	Соціальні	Екологічні
Застарілість матеріально-технічної та технологічної інфраструктури, зниження наукового та виробничо-технічного потенціалу, обмеження в науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах, деградація кваліфікації науково-технічних кадрів,	Дестабілізація соціальної сфери, зниження трудової мотивації, низький рівень життя, зростання соціальних конфліктів	Глобальні зміни клімату, дисбаланс в екосистемах, виникнення стихійних лих Екологічне страхування як механізм ліквідації наслідків небезпечних ситуацій



нестабільність у забезпеченні сировиною		
Втрата ринків збуту, зниження ринкових позицій порівняно з конкурентами, ослаблення конкурентоспроможності та власних конкурентних переваг, посилення монополізації ринку	Криміналізація економіки, зниження рівня правового захисту, зміни в нормативно-правових актах	Забруднення природного середовища та біосфери, аварії та катастрофи техногенного й антропогенного походження

Джерело: власна розробка автора

Екологічні ризики в контексті економічних розглядаються з погляду можливих фінансово-економічних втрат, що виникають у процесі аграрного землекористування, як на рівні окремого землекористувача, так і на рівні сільськогосподарських підприємств або їхніх об'єднань. Це здійснюється через призму ефективності управлінських систем в організації превентивних заходів [19, с. 28].

Ефективність заходів із мінімізації екологічного ризику доцільно оцінювати через порівняння втрат і витрат не лише окремих землекористувачів, а й суспільства загалом, а також вартості компенсації екологічного збитку, що виникає внаслідок реалізації ризику, із витратами на заходи з його мінімізації (рис. 1).

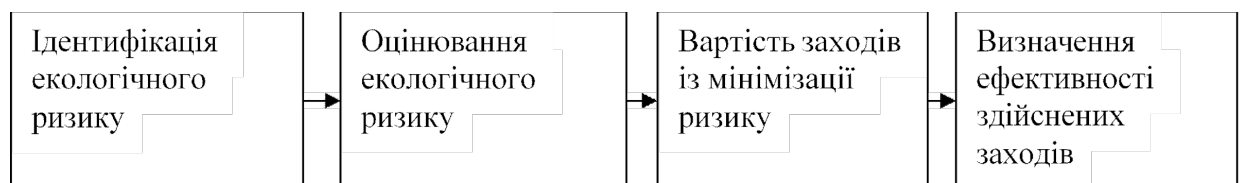
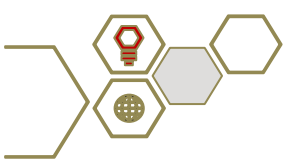


Рис. 1. Схема процесу мінімізації екологічних ризиків

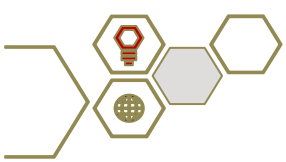


Класифікація ризиків і загроз, що впливають на аграрний бізнес, дає змогу виявити найбільш критичні сфери та розробити стратегії для їхньої мінімізації. Ефективне управління такими ризиками сприяє стабільності агробізнесу, покращенню фінансових показників та забезпеченню сталого розвитку аграрного сектору в умовах сучасних викликів. Таким чином, розуміння та оцінка ризиків і загроз, які можуть впливати на безпеку аграрного бізнесу, є необхідними для забезпечення його стабільного розвитку, ефективного використання ресурсів та мінімізації негативних впливів на навколишнє середовище.

Найбільш актуальним питанням сьогодення є конфлікт між приватними та суспільними інтересами в процесі трансформації аграрного землекористування. Абсолютизація права власності на землю, повна свобода володіння, користування та розпорядження в умовах фрагментації земельних ділянок призведе до неконтрольованого подрібнення чи консолідації, надмірного обтяження земель іпотечними заставами, що лише посилить наявні системні перекоси в аграрному землекористуванні. Світовий досвід свідчить, що право власності на землю має бути обмеженим і обтяженим.

Процес трансформації земельних відносин в Україні ґрунтується на застарілих підходах. В інших країнах (Нідерланди, Китай, Ізраїль) відбувся перегляд концепції земельного власника, де абсолютне право власності на землю не визнається, а земельні відносини обмежені правом користування (здебільшого через довгострокову оренду). Такий підхід сприяє реалізації суспільних інтересів, оскільки, коли приватна власність вступає в суперечність з суспільними інтересами, вона перестає підпадати під юрисдикцію приватного права [20, с. 249].

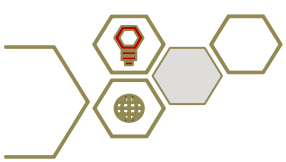
Основним законом – Конституцією України – задекларовано загальнонародну власність на природні ресурси, зокрема землю. Це означає, що держава, представляючи народ, наділяється повноваженнями (функціями), що випливають із права власності, а саме володіння, використання та



розпорядження природними ресурсами [21]. Згідно з формулюванням Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [11], право розпорядження природними ресурсами від імені народу здійснює Верховна Рада України. Така модель є найбільш поширеною у світі цивілізаційною нормою, за якою стоїть значний досвід раціонального природокористування. Однак, на думку правознавців, юридична форма належності природних об'єктів українському народу, закріплена в цій конституційній нормі, є малопридатною щодо суб'єкта права власності. У зв'язку з практичною неможливістю реалізації всім українським народом своїх прав на природні ресурси, ця норма надає органам державної влади та місцевого самоврядування повноваження для їхньої реалізації.

Головний конфлікт у землекористуванні особливо яскраво проявляється в сільськогосподарській галузі, де землекористування орієнтоване на досягнення високих врожаїв і максимізацію прибутку, тоді як зростає тиск суспільства на екологічність виробництва. Проте обидві сторони погоджуються на необхідність збереження родючості ґрунтів. Консервативним заходом є виокремлення природоохоронних територій, однак їхня частка в загальному земельному фонді є незначною для ефективного подолання негативних наслідків інтенсифікації сільськогосподарського виробництва на якість довкілля.

Чинні екологічні стандарти в Україні часто не відповідають сучасним вимогам сталого розвитку та екологічної безпеки. Стандарти екологічної безпеки на землях сільськогосподарського призначення не враховують новітніх технологій та методів, які можуть значно зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Зокрема, недостатня увага до органічного землеробства є однією з причин екологічних проблем. Більшість сільськогосподарських підприємств не використовують методи, що знижують негативний вплив на навколишнє середовище, зокрема застосування біологічних засобів боротьби зі шкідниками та органічних добрив.

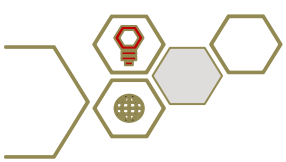


На основі проведеного аналізу пропонується кілька шляхів удосконалення правового регулювання екологічної безпеки у галузі аграрного землекористування:

- створення інтегрованої стратегії сталого використання земель з урахуванням екологічних, економічних та соціальних аспектів;
- удосконалення механізмів контролю та моніторингу за дотриманням екологічних стандартів, зокрема через запровадження цифрових технологій моніторингу та використання геоінформаційних систем для відстежування стану земель;
- зміни в нормативно-правових актах: введення нових стандартів, що відповідатимуть вимогам сталого розвитку і враховуватимуть зміни клімату;
- створення інституційних механізмів підтримки сталих аграрних практик: надання фінансових та податкових пільг для аграріїв, які дотримуються екологічних стандартів, а також сприяння розвитку органічного землеробства.

Таким чином, дослідження показало, що ефективне правове забезпечення екологічної безпеки у процесі використання земель сільськогосподарського призначення потребує комплексного підходу, зокрема вдосконалення законодавства, підвищення контролю та запровадження ефективних стимулів для аграрних підприємств; розробка системи стимулів для аграрних підприємств, яка б передбачала підтримку сталих та екологічно безпечних практик через надання державної фінансової допомоги, податкові пільги та інші заохочення; підтримка інновацій у сільському господарстві та доступ до новітніх технологій можуть значно поліпшити екологічну ситуацію в аграрному секторі.

Висновки. Встановлено, що екологічна безпека аграрного землекористування в умовах економічних трансформацій повинна розглядатися як екологічно збалансований розвиток земельних відносин в аграрній галузі, що передбачає такий процес землекористування, за якого мінімізується вплив контрольованих небезпек (антропогенних, природно деструктивних: ерозія, карст тощо) та забезпечується стійкість до неконтрольованих (екстремальних

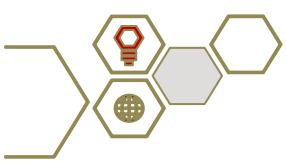


природних процесів і явищ, техногенно-аварійних). Це сприяє збереженню здатності агроєкосистем до відновлення, ефективності механізму виявлення та протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам під час реалізації узгоджених суспільних і приватних економічних інтересів і забезпечення належного рівня безпеки навколишнього середовища.

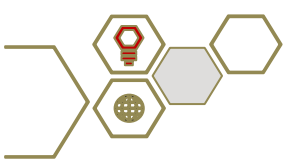
Для ефективного застосування нормативно-правових актів на практиці необхідно дотримуватись сукупності комплексних умов, які передбачають узгодженість системи підзаконних нормативно-правових актів. Виконання законів і підзаконних актів можливе лише через удосконалення моніторингу та розвиток судових механізмів розв'язання спірних питань, що стосуються екологічної безпеки аграрного сектору та збалансованого природокористування в аграрній сфері.

Список використаних джерел

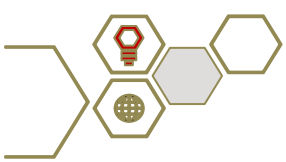
1. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №10. С. 101-105. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6104&i=19> (дата звернення: 04.02.2025)
2. Пльохова А. Ю. Актуальні правові проблеми відносин екологічної безпеки навколошахтних земельних ділянок. Актуальні правові проблеми земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах сучасної земельної реформи: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Харків, 22 травня 2020 р.) за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. С. 231–234. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19895/1/Pliokhova_dis.pdf (дата звернення: 04.02.2025)
3. Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Т. В. Курман. – Харків: Юрайт, 2018. — 376 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18665/1/Kurman_2018_mon.pdf (дата звернення: 04.02.2025)



4. Крайнюков О. М., Кривицька І. А. Еколого-токсикологічна оцінка впливу хімічного підприємства на ґрунтовий покрив. Екологія та ноосферологія. 2019. № 30 (1). С. 39–43. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6056> (дата звернення: 04.02.2025)
5. Корнієнко Г.С. Економіко-правові аспекти ведення агробізнесу у сфері органічного сільськогосподарського виробництва. Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення / за заг. ред. проф. М.В. Шульги. Харків: Юрайт. 2020. С. 12–25. URL: <http://ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/1/7.pdf> (дата звернення: 04.02.2025)
6. Павлюченко Ю. М. Концептуальні засади господарсько-правового забезпечення аграрного ринку: монографія. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 360 с. URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/> (дата звернення: 04.04.2025)
7. Богданюк І. В. Екологічна безпека суб'єктів аграрного бізнесу: концептуальні підходи та методи оцінювання. Development Service Industry Management. 2024. № 3. С. 229–235. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(34\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(34)). (дата звернення: 04.02.2025)
8. Яворська В. Визначення поняття екологічної безпеки при екоциді. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2023. (2(65), 56–62. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.2.8> (дата звернення: 04.02.2025)
9. Паляничко Н. І. Аналіз стану та ефективності використання земельних ресурсів в Україні. Збалансоване природокористування. 2016. № 1. С. 128–132. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 04.02.2025)
10. Музика П. М., Урба С. І., Гончаренко Л. В. Аналіз стану та ефективності використання земельних ресурсів в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і



- управління. 2019. Том 30 (69). № 4 (2). С. 45–53. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 04.02.2025)
11. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126412> (дата звернення: 04.02.2025)
12. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 р. № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19> (дата звернення: 04.02.2025)
13. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#n2> (дата звернення: 04.02.2025)
14. Kotvytska N., Bohdaniuk I., Kukhar, O. Key aspects and process of formation of the mechanism for ensuring economic security of agricultural enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10. № 1. P. 145-152. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-1-145-152> (дата звернення: 04.02.2025)
15. Жук В. М. Моніторинг водогосподарських систем з використанням гідробіологічних методів. *Проблеми надзвичайних ситуацій*. 2020. № 32(2). С. 72–88. URL: http://www.niiep.kharkov.ua/sites/default/files/SpecRada/Dissertation_Zhuk_2021.pdf (дата звернення: 04.02.2025)
16. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 04.02.2025)
17. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 04.02.2025)
18. Галас Л. І., Дзямулич М. І., Шматковська Т. О. Особливості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економічний форум*.



2021. № 2. С. 74–79. URL: https://www.researchgate.net/publication/352356967_OSOBLIVOSTI_EKSPORTNOI_DIALNOSTI_SILSKO_GOSPODARSKIH_PIDPRIEMSTV_V_UKRAINI (дата звернення: 04.02.2025)
19. Содома Р., Дубневич Ю., Марків Г., Шматковська Т. Моніторинг соціально-економічного розвитку територіальних громад. Вісник ЛНАУ. Серія Економіка АПК. 2021. № 28. С. 24–30. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/8311/1/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%88_21_12%20%282%29.pdf (дата звернення: 04.02.2025)
20. Душечкіна Н.Ю. Практична та просвітницька діяльність молоді в поводженні з відходами. Екологічно дружні технологічні рішення для місцевих громад щодо поводження з відходами : збірка матеріалів Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології» (м. Київ, 23–24 листопада 2021 р.). К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2021. С. 248–251. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/30667.pdf> (дата звернення: 04.02.2025)
21. Конституція України від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.02.2025)